

Az újabbkori magyar vers ritmusa. Idestova két éve, hogy e cím alatt a Napkeletben egy apró cikket tettem közzé, melyben igyekeztem megdönteni Gábor Ignác verselméletét, egyelőre az újabbkori magyar vers területére szorítkozva. Azóta sehonnan semmi hír. Sem Gábor Ignác, sem azok, akik annakidején oly egy-kettőre mellé-szegődtek, tudtommal nem szóltak hozzá ehhez a kérdéshez. Mielőtt tehát közzétenném a középkori magyar vers ritmusára vonatkozó tanulmányomat, mely Gábor Ignác tanítását a multa nézve is elhibázottnak minősíti, egy idézettel akarom megkönyíteni azok helyzetét, kik talán nem hitték el nekem, hogy Gábor Ignác tanítása homlokegyenest ellenkezik Arany Jánoséval.

Tudni kell ugyanis, hogy Gábor Ignác következetesen úgy tüntette fel a dolgot, mintha az ő elmélete nem az Arany Jánoséval, hanem csak annak Négyesy Lászlótól elrontott értelmezésével állana szemben. Elméletének mai érvénye mellett nem is volt neki semmi más bizonyítéka, mert mindaz, amit a mai magyar vers ritmusáról tanított, ellenkezik mindnyájunk eleven ritmus-érzékelével és versfelmondásbeli gyakorlatával.

Nagy merészség ugyan, nemzeti ritmus dolgában, szembehelyezkedni az élő köztudattal, sőt (ez itt még többet jelent) a közöszönnel, de ha valaki Arany Jánost idézi maga mellé tanu-
nak az egész magyarsággal szemben, akkor méltán gondolkodóba kell esnie az egész magyarságnak. Másfelől pedig: tekintélyek ugyan nem dönthetnek vitatott tudományos kérdések felől, hanem csak az elfogulatlanul felfismert tények, de ha egyszer valakinek kívül s ez a tekintély oly, szinte a tényekkel vetekedő súlyú, mint Arany János szava a nemzeti ritmus kérdésében: akkor e tekintély minden szavát illik tudomásul venni s mérlegelni.

Őszintén megvallom, hogy ha Arany Jánosnál csak egy szót is találtam volna, mely Gábor Ignác tanítását elfogadha-

tóvá tenné, haboztam volna az új elmélet megtámadásában. Arany elméletét s gyakorlatát átvizsgálva azonban nyugodt lélekkel állapíthattam meg elvi ellenkezését Gábor Ignácal.

Mit tanít Gábor? Azt, hogy a magyar vers ütemének az értelmi hangsúly szolgálhatja a nyomatékokat; vagyis ahol az értelmes felmondás hangsúlyt alkalmaz, ott ütem kezdődik s ahányszor hangsúlyt alkalmaz, annyiszor kezdődik új ütem. — Mit tanít Arany? Azt, hogy minden ütemben egy értelmi hangsúly tömöríti maga köré a szótagokat, de az a hangsúly az ütem belsejében is állhat; nem ott kezdődik hát az ütem, ahol értelmi hangsúlyt találunk, hanem ott, ahol egy bizonyos zenei dallamminta megköveteli; legjobb ugyan, ha az értelmi hangsúly is arra a helyre esik, csakhogy a gyakorlatban korántsem esik mindig arra a helyre.

Gábor így ritmizál:

Zsigmond a király, a császár :
vagyis három ütemre taglalja a sort, mert az értelmes beszéd három hangsúlyt juttat neki. Arany így ritmizál:
Zsigmond a ki-rály, a császár :
vagyis, bár ő is három hangsúlyt juttat a sornak, csak két ütemet ismer el benne, mert ő tudja legjobban, hogy kétütemes mintára írta a *Szibinyáni Jánkot* s hogy a költeménynek ez a sora versnek véletlenül rosszul sikerült.

Említett tanulmányomban eléggé bizonyítottam, hogy Gábor Ignác nem hivatkozhat Arany Jánosra. De csak «bizonyítottam», mert csak verselméleti tanulmányát s verselési gyakorlatát tartottam szem előtt. De vannak neki (1877 júniusában papírra vetett) apró nyelvészeti megjegyzései is, *Tűcsök és bogár a magyar nyelv köréből* címen közzétéve Hátrahagyott Íratai és Levelezése II. kötetében. Ezeket más is olvasta, én is, de csak előbbi cikkem megírása után vettem észre, hogy a tűcsök és bogarak közt van (400. l.) Arany János legpozitívabb nyilatkozata a magyar ritmus vitás kérdésében. Címe a néhány sornyi kis megjegyzésnek: *Hangsúly* s benne vilá-

gosan meghatározza, mi különbséget lát a «közbeszéd» és a «ritmusos» beszéd hangsúlyozása között.

Közlöm tehát közokuláslul:

«*Hangsúly*. Vette-e valaki észre, hogy ritmikus beszédben oly szó és szótag is hangsúlyt kap, mely azzal rendesen nem bír? Ilyenek a kötszók, a visszahozó névmás stb. Tudva van, hogy a közmondások rhythmusa megérzik, ha nem rimelnek is. A magyar nép közbeszédben így hangsúlyoz: ha a házam eladhatom, megfizetek; az a házam eladó, akit a *bátyámtól* vettem. De a ritmusos példabeszédben másképp: *ha lúd, kövér* legyen. *Ha per*, legyen *per!* *Dejszen*, amely kutyát bottal vernek a nyúl után, *sose fogja* az azt el. *Aki beteg, nyögjön*. — — — *Ha* adnak, *vedd el*, *ha* ütnek, *szaladj el*. Ennyit azoknak, kik a verses előadást mindenben a prózai közbeszéd laposságára szeretnék leszállítani.»

Ennyit hát még, ha ugyan szükség-es, Gábor Ignácnak és híveinek.

Horváth János.

Még egyszer Tóth Kálmán és Gyulai Pál párbjáról. Kardeván Károly t. barátomnak a *Napkelet* májusi számában e tárgyra vonatkozó érdekes és föltétlenül igazságra törekvő előadásához, melyet Gyulai Pállal kapcsolatos egyetemi diákemlékeiből merít, szükségesnek látok, ugyancsak hasonló emlékekre támaszkodva, egy igen lényeges igazítást és két érdekes kiegészítést csatolni. A dolog mindenesetre megérdemli, hogy — már elég gyakran emlegettségénél fogva is — véglegesen tisztáztassék. Gyulai, nyilván kritikai vénájából folyólag, szeretne tanítványi körben is elő-előhozni élete azon mozzanatait, melyekre nézve téves, elferdített adalékok kerültek forgalomba. Így lett például ismeretes balatonkörüli utazásával kapcsolatban is, melynek Eötvös Károly előadta egyes részleteit ugyancsak cáfolta s még inkább rekvirált rajta bizonyos — elhallgatott mozzanatokot. Tóth Kálmánnal vívott párbjáról is többször hallottam szólni s mindaz, amit a jelzett értelemben Kardeván Károly előadásához tenni akarok, pontos emlékeken alapszik. Gyulai Pál, épen mert többször emlegetett bizonyos dolgokat, aszerint, hogy mily címen kerültek azok elő, nem stereotyp hangsúlyt adott előadásának, hanem hol ezt, hol azt a részt emelte ki jobban egyik vagy másik alkalommal. Ennek tudhatom

be, hogy Kardeván Károly egyébként oly hű előadásába egy téves momentumot kever bele, melyet nyilván azon a szemináriumi beszélgetésen Gyulai nem talált szükségesnek kiemelni és tisztázni úgy, mint azt előttem, úgy emlékszem, egy sétánk alkalmával megtette.

Kardeván úgy adja elő, hogy abban a párbajban Gyulai volt a kihívó. Ennek az ellenkezője az igaz. Tóth Kálmán ugyanis sértve érezte magát Gyulai kritikájától, nemcsak azt a sértegető levelet írta meg, melyben csakugyan az a fenyegetés is benne volt, hogy a levelet sokszoroztatva Pest minden irodalmi kávéházában stb. körözni fogja, hanem tetejébe ki is hívta duellumra Gyulait. Ennek egyik segédje, br. Kemény Zsigmond (hogy a másik ki volt, nem emlékszem rá, mintha Gyulai sem említette volna), aztán megmagyarázta Tóth Kálmánnak, illetve segédeknek, hogy efféle eljárás újtján nem juthat lovagias elégtételhez; vonja előbb vissza sértéseit, akkor aztán kaphat, ha olyan nagyon akar, lovagias elégtételt. Különbön sértegetéseivel tulajdonképp eljátszotta a sértett jogát. Így is történt és így állott ki aztán vele pisztolypárbajra Gyulai Pál. Kár volna, ha ez igen lényeges momentum feledésbe menne, mert épen ez a tanúsága annak, hogy Gyulai a párbaj téves ideológiájának nem érvényesítője, hanem eltűrője volt, már pedig föltétlenül az elsőbe tartoznék, ha, Kardeván előadása szerint, ő lett volna, már akár a Kemény Zsigmond unszolására is, a kihívó.

Aztán még két érdekes kiegészítést. A párbaj kora reggeli órákban a Kamaraerdőben volt. Kocsin hajtottak ki oda s mikor odafelémenet átszaladt az úton egy nyúl, Kemény Zsigmond — mint Gyulai hangsúlyozta — nem is a népi babonát aposztrofáló humorral, hanem avval a komoly pesszimizmussal, mely tudvalevőleg nemcsak műveinek adta meg az atmoszférát, hanem jellemezte egyéniségét is — megszóllalt: Rossz előjel! — Végezetül: vitt Gyulai a zselében a párbaj színhelyére egy kéziratot; de nem ám a «Párbaj előtt» című humoros s nyilván több irt versét, hanem egy prózában írt, egészen komoly levelet, amelyben kijelenti, hogy — öngyilkos lett. Akkor ugyanis az osztrák rendőri intézkedések a legszigorúbban tiltották a párbajozást, amelyért a hatóság részéről szigorú megtorlás járt nemcsak a